

Ozana Iveković

Prilog proučavanju intertekstualnosti

KRALJEŽINI DANI U OSIJEKU 2008. TEKST, PODTEKST I INTERTEKST U HRVATSKOJ DRAMI I KAZALIŠTU. Priredio Branko Hećimović. Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Odsjek za povijest hrvatskog kazališta – Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku – Filozofski fakultet, Osijek. Zagreb – Osijek 2009.

Znanstveni skupovi na Krležinim danima u Osijeku svake se godine bave temama koje su relevantne u proučavanju hrvatske drame i kazališta. Intertekstualnost je evidentno fenomen koji ne prestaje biti zanimljiv znanstvenicima, što potvrđuje i znanstveni skup održan u sklopu manifestacije Krležini dani u Osijeku 2008. godine pod naslovom *Tekst, podtekst i intertekst u hrvatskoj drami i kazalištu*. Zbornik sa skupa sadrži dvadeset pet referata čiji su autori znanstvenici i kazališnih umjetnici. U prvom izlaganju, koje već tradicionalno pripada nekom od suvremenih hrvatskih dramskih pisaca, Slobodan Šnajder govori o svojim dramama. Slijedi tekst Krešimira Šimića koji, pišući o Vetranovićevu prikazanju *Porod Jezusov*, tvrdi da je pisac intertekstualnim postupkom asimilirao i stvaralački inkorporirao pjesničke tradicije koje su mu bile na raspolaganju (pastoralna, petrarkistički diskurs, folklor i usmene narodne pjesme, religioznu liriku, pasionsku motiviku itd.). Janja Prodan piše o izvedbama Držićeva *Dunda Maroja* u pečuškom kazalištu, a Đuro Franković o liku Nikole Zrinskog u pučkom pjesništvu. Anica Bilić razmatra intertekstualne veze između tragedije *Petronij* Ante

Benešića i romana *Quo vadis* Henryka Sienkiewicza, stavljajući pritom naglasak na postupak transstilizacije i žanrovske transpozicije iz romaneskog u dramsko.

Analizirajući *Smrt Smail-age* Čengića Milana Ogrizovića, Ivan Trojan osporava da se radi o drami prema Mažuranićevu epu (kako je to Ogrizović smatrao). On tvrdi da je riječ o dramatizaciji epskog predloška, a kao glavni razlog navodi Ogrizovićevu pretjerano korištenje posredujućeg komunikacijskog sustava u prezentaciji dramske priče. Antonija Bogner-Šaban detaljno razmatra intertekstualnost jednočinke *Travat* i tročinke *Oči* Milana Marjanovića koje se zasnivaju na predlošku Sofoklove *Antigone*. Renate Hansen-Kokoruš uspoređuje Donadinijev roman *Vijavica* i dramu *Bezdan* s Krležinim ciklusom *Glembajevi*, posebice s *Ledom*. Krleža je, drži autorica, od Donadina preuzeo elemente strukture i konstelacije likova koje je podvrgnuo karnevalizaciji i pretvorio ih u kružnu strukturu koja nikako ne predviđa rješenje.

O drami *Čovjek ne će da umre* Kalmana Mesarića i njezinoj intertekstualnoj igri s biblijskom matricom piše Ivica Matičević, ističući da Mesarić iz Biblije preuzima elemente radnje, odnose među likovima te simboličku motiviku i na taj način ironično i kritički propituje pojave i vriednosti svoga vremena. Ivan Lozica bavi se verbalnom sastavnicom običaja pa tvrdi da ona nije tek puko zapisivanje verbalnoga kod obredne izvedbe, nego da mora uključivati i tumačenje, verbalizaciju recepcije i to ne samo u trenutku izvedbe običa-

ja nego i u tradiciji koja se definira kao proces interpretacije repetitivnih postupaka i simbola u ljudskoj zajednici. Raspravljajući o temi otac-sin, Danijela Bačić-Karković zaključuje da je to svevremeni topos čije su inačice dio suvremene prizorišne ponude. Od davnih Hemonovih prigovora oca pa sve do recentnih drama nadopisuju se autorski odgovori na taj tematski sklop. Otac tako prestaje biti autoritarni i utjecajni zaštitnik odrastanja, a sin postaje zastupnik zagubljenih obiteljskih spona.

U svom radu o intertekstualnosti u hrvatskoj drami druge polovine dvadesetog stoljeća, Helena Peričić i Grigo Mišković daju tipologiju načina preuzimanja elemenata iz stranih književnosti, povijesti i kulture. Autori razlikuju: intertekstualni način u užem smislu koji predstavlja korištenje tekstova nastalih u svjetskoj književnosti od antike do danas; mitološko-religijski način koji podrazumijeva preuzimanje likova ili fabularnih sklopova iz mitologije; metonimijski način kao izbor motiva vezanih za istaknute povijesne ličnosti ili događaje; citatnost i aluzivnost, što znači preuzimanje citata kojima se aludira na primarni tekst kao stabilan i utvrdio izvor.

Vlatko Perković piše o Matkovićevu ciklusu *Igra oko smrti* i njegovim dramama *Prometej* i *Heraklo*. Baveći se intertekstualnošću drame *Julija* Ivce Ivanca, Kristina Peternai Andrić zaključuje da je između Shakespeareova i Ivančeva komada teško naći istovjetnosti budući da se radi o posve različitim poetikama. Intertekstualna veza uspostavlja se gotovo isključivo imenom, ali to je važan ele-

ment drame koji se, prema autorčinu mišljenju, teško može ukloniti iz razmatranja.

Analizirajući dramu Radovana Ivšića *À tout rompre* kao intertekstualni polemički dramski tekst otvorene strukture, Ana Prolić Kragjić pokazuje kako pisac u njemu nastavlja i razvija kritiku kazališta i kako se ona odnosi prema njegovu promišljanju teatra u ostalim dramskim i autopoeskim tekstovima. Matko Botič bavi se trima predstavama (iz travnja 1971. godine) objedinjenima u ciklus *Kolo* oko Shakespearea. Riječ je o trima suvremenim parafrazama Shakespeareovih drama (*Plebejci uvijek bavaju ustanak* Güntera Grassa, *Rosencrantz i Guildenstern su mrtvi* Toma Stopparda te *Predstava Hamleta u selu Mrđuša* Donja Ive Brešana) oblikovanih u vrlo uspjele predstave koje su obilježile cijelu kazališnu sezonu bivše države, a ostale su zapamćene kao izraz trenutka u teatarskom, društvenom i političkom smislu.

Željko Uvanović uspoređuje Sedlarov film *Četverored* i Vrdojakov film *Ugori raste zelen bor*, pri čemu ističe kako na Drugi svjetski rat i porače prvi film gleda iz desnog, a potonji iz lijevog rakursa. Pritom uočava velike razlike u kvaliteti tih filmova, posebno što se tiče glume i dramaturške povezanosti scena. O hrvatskim dramama na bosanskohercegovačkim scenama u drugoj polovini dvadesetog stoljeća piše Gradimir Gojer, a Branka Brlečić-Vujić o intertekstualnim vezama radiodrame *U magli* Luke Paljetka s Vojnovićevom istoime- nom novelom.

Biblijskim intertekstom u Šnajderovoj dramaturgiji bavi se Darko Gaš-

parović analizirajući drame gdje je on najvidljiviji (*Kamov smrtpis*, *Duman-ske tišine*, *Confiteor* i *Zmijin svlak*). Biblijski intertekst vidi se i u drugim Šnajderovim dramama, ali to je predmet, kako kaže Gašparović, za neka nova, opširnija istraživanja. Sanja Nikčević raspravlja o dramama Tomislava Zajeca i njihovu intertekstualnom nadahnuću, a Suzana Marjančić o akcijama Crveni, Zeleni i Crni peristil, promatrajući ideološki i povijesni kontekst tih akcija te njihov konceptualni i globalni podtekst. Ivica Boban izlaže postdramske postupke i oblike koje je koristila u procesu rada, a koji su ostali upisani u tekstove njezinih predstava. Ona govori i o postupcima koji razotkrivaju podtekst i kreiraju intertekstualne dijelove teksta predstave. Svoju suradnju sa Natašom Rajković i Bobom Jelčićem opisuje Mani Gotovac, a Zvonimir Ivković piše o gostovanjima Hrvatskog kazališta Pečuh u Osijeku.

U cjelini gledano, radovi iz zbornika *Kralježini dani u Osijeku* obuhvaćaju teme iz dramske književnosti kao i teatrološke teme u užem smislu. Izlaganjima su obuhvaćeni pisci od Vetranovića do Tomislava Zajeca kao i kazališna umjetnost od izvedbi klasičara (Držić) do naših suvremenika Nataše Rajković i Bobe Jelčića. Bilježe se također i filmske teme te rasprave o performansima i običajima. Zahvaljujući književnoznanstvenoj i teatrološkoj relevantnosti teme, raznovrsnosti istraživačkih interesa autora te njihovim različitim teorijskim i metodološkim polazištima u bavljenju dramskim i kazališnim temama, ovaj zbornik predstavlja doprinos proučavanju intertekstualnosti u nas.